

meniken och urvalet av artiklar avslöjar samtida trender. Den andra upplagan gör rättvisa åt det som hänt under tio år av politiska och religiösa förändringar och hur det påverkat ekumeniken. Här märks att de bilaterala samtalen mellan kyrkor och samfund har blivit fler. Vidare har insikten att kultur och samhällsutveckling påverkar kyrkans utveckling och teologi också blivit tydligare. Den svenska ekumeniken som skildras i *DEM* lägger tonvikten vid Nathan Söderblom och hans stora ekumeniska insatser. Sigtunastiftelsens omnämns som den äldsta akademien/det äldsta konferenscentrum som mötesplats för dialog och forskning (*Academies, lay*). Sven-Bernhard Fast ger en sammanfattande introduktion till den svenska kyrkliga scenen och den nationella ekumeniken, där förutom Sveriges kristna råd, Svenska missionsrådet och Liv och Fred institutet nämns. För den ekumeniskt intresserade är detta ett uppslagsverk som är inspirerande och värdefullt. *DEM* borde finnas på alla teologiska biblioteks referenshyllor!

En svaghet med *DEM* är att den saknar ett ämnesindex. Uppslagsindex finns, men det hjälper inte läsaren då man söker ett uppslagsord där det sökta fenomenet är känt under flertalet termer och man inte vet vilken redaktörerna valt. Här skulle korshänvisningar vara till hjälp. Ta till exempel kväkarna (*Quakers*): här har redaktörerna valt att använda termen *Friends*, men det framgår inte i index. Uppslagsindex fanns i den första upplagan och det är beklagligt att det är borttaget. Ett personindex finns som rymmer både personer som skildras i egen artikel och dem som omnämns i andra artiklar, vilket är till hjälp för läsaren. Det är intressant att *DEM* låter spänningar inom den ekumeniska rörelsen och mellan kyrkan i väst och syd komma fram, vilket syns t.ex. i artikeln *Criticism of the Ecumenical Movement and of the WCC*. Dock saknar jag en större diskussion om de svårigheter KV står inför teologiskt och ecklesiologiskt. Kritik av s.k. liberal dominans har bl.a. förts fram av de ortodoxa kyrkorna och andra samfund redan 1991 i Canberra men det blev tydligare inför den åttonde generalförsamlingen i Harare 1998.

För den nyfikne publiceras en av *DEM*s artiklar månadsvis under året på KVs hemsida. (<http://www.wcc-coe.org/wcc/who/dictionary-index.html>)

Helena Tärneberg Steed

Jürgen Fliege: *Der falsche Prophet. Wie US-Präsident George W. Bush den Glauben vergiftet*. 72 sid. Claudius, München 2003.

Jürgen Fliege var församlingspräst i den tyska evangeliska kyrkan innan hans exceptionella mediala

begåvning ledde till ett genombrott i radio och TV. «Fliege» har blivit en av de mest framgångsrika *talk-shows* i tysk TV.

I denna lilla bok vill Fliege ta vara på något av det bästa i den protestantiska traditionen. Vi har framför oss en «flygskrift» som i «folklig form och lidelsefull ton» läser lusen av makthavaren för att upplysa folket. Även om skriften riktar sig till President Bush, är dess sanna adressat folket. Här handlar det om folkbildning i Luthers och Gutenbergs fotspår, därför Flieges entusiastiska utrop i förordet «Viva la Reforma!» I samma reformatoriska anda blir skriften även en hotskrift: USAs president ska akta sig för den Gud vars namn han missbrukar dagligen.

I nio kapitel ger Fliege en bild av hur Bush missuppfattar och förvränger kristen tro. Varje kapitel inleds med ett bibelord och ett Bush-citat. Så ställs uppmaningen att pröva andarna (1. Joh. 4:1) mot Bushs självsäkra påstående: «Amerikas historiska ansvar står klart: att befria världen från onsdan.» Det tionde kapitlet som består av en enda sida vänder sig till läsaren, folket, med uppmaningen att trotsa krigsherrar à la Bush genom en medveten vardagskampanj för freden — i äktenskap, grannskap och på arbetsplatser. Slutklämmen blir ett folkligt (eller populistiskt?) upprop: «Så länge ännu tusen och åter tusen drar i krig för att döda, vill jag dra in i freden, varje dag på nytt. Följ med!» Sedan följer citat från teologer och kyrkliga representanter (särskilt metodistiska) som samtliga kritiserar metodisten Bush och hans politik. På bokens allra sista sida finns ett drygt dussin internetlänkar.

Bush är en varg i fårakläder, påstår Fliege och konstaterar att samma andliga medicin — bön och bibelläsning — kan ha väldigt olika verkan. Somliga helas; andra förgiftas. Hur kommer det sig då att Bush tillhör de förgiftade? Han är alltjämnt den tafatte pojken vars *daddy* alltid fixade honom ur knipan. I livets skola som ska förvandla den lilla medfödda babynäven till en mogen människas öppna välsignande hand, har Bush knappast ens lämnat första klass. Han känner inte till den Gud som uppenbarar sig under motsatsen. Han genomskådar inte projektioner som sudar ut skillnaden mellan Gud och människa, mellan skapare och skapelse. Så ligger vägen öppen för makstens arrogans som livnär sig effektivt på fundamentalismens dunkla patos. Här argumenterar man inte; man skräms. Med ångesten som yttre och inre drivkraft och apokalyptiken som krydda delas världen upp i goda och onda och behandlas därefter. Men spelet har ett pris. Den kristna högern som med glädje hjälpte Bush in i det Ovala Rummet kan bli otålig om presidenten inte dansar efter deras böner.

I ett psykologiserande perspektiv påtalas den alkoholism som Bush säger sig ha övervunnit genom

tro. Tro kan fungera som drog. Fliege frågar: Har tron blivit din nya Johnny Walker som hindrar dig att förstå mannen från Nasaret? Han insinuerar att vi hos Bush har att göra med en infantil personlighet med låg självkänsla som har misslyckats att frigöra sig från fadersgestalten. Det är barnsligt att vilja och tro sig kunna utrota det onda för evigt. Berättelsen om hur Gud behandlar Kain efter brodermordet exemplifierar ett teologiskt paradigmskifte från hämnadens och otålighetens Gud till nådens och tålmodets Gud. Det är först när du gör Guds tålamsprogram till din livsyn som du blir vuxen, menar Fliege. Bushs korstågs- och riddarromantik, likväl som hans entusiasm för dödsstraffet, avslöjar att han inte nått denna mognadsgrad. Hans religiositet är på den spirituella nivån av ett förpubertalt barn som vill ha Gud på sin sida för att vara starkare än andra. Hans böner är en sekterists böner till en självdesignad avgud.

Men värst är ändå presidentens förmåtenhet att betrakta sig själv som Guds redskap, att lansera sig som en «Messias från Texas». Denne högljudde cowboy ter sig skrattretande för «old Europe», dock får den farliga blandningen av vantro, makt och infantilitet skrattet att fastna i halsen. Europa har helt enkelt för många minnen av den ödesdigra sammanblandningen av makt, religion och krig.

Slutligen talar Fliege till «broder George» på Bush-språk och låter nionde kapitlet handla om yttersta domen. Eskatologin påminner dock om Moltmanns koncept: Jesus försvarar Bush genom att låta honom lyssna till vartenda livsöde han har på sitt «rena» samvete. Ty Gud straffar inte. Gud påminner. Då äntligen når presidenten det som nu saknas — ödmjukhet.

Språket i denna pamflett är enkelt utan att vara för simpelt. Exemplifieringen når dock ibland veckotidningsnivå. Men det kanske hör till när man som Luther vill «dem Volk auf's Maul schauen»? Den lilla boken innehåller en del folkbildning. Ett par bibelberättelser citeras utförligt och buden går igenom. Däremellan bjuds på tankegångar som knappast är folkligt allmångods, som till exempel att Guds sanna väsen föds ur syndafloedens våndor och dess misslyckande. Annars framstår dock Gud som den store pedagogen, Fadern med ett rejält stort F, den store krukmakaren och domaren, en tämligen traditionell gudsbild alltså som varken problematiserar maktbegreppet eller talar om Guds (med)lidande. Gud är Makten som man kan hota världens mäktiga med.

Håller detta verkligen? Eller ser vi här ett exempel på populismens seger över goda populariseringsambitioner? Det är knappast djupet av analysen, fräschheten i teologin eller det psykologiserande greppet som ger boken dess läsvärde. Denna lilla skrift är intressant främst ur två aspekter: Dels ger den anled-

ning att fundera över protestantismens blandade historia av maktallians och maktkritik som måste ses i relation till den reformatoriskt motiverade strävan efter folkupplysning, dels provocerar den frågan: hur ser teologin idag på sitt folkbildningsansvar? Vad är lyckad popularisering och vad är populism? Och — hur illa är populism?

Antje Jackelén

Resumé av doktorsavhandling

Magdalena Nordin: *Religiositet bland migranter, Sverige-chilenares förhållande till religion och samfund (Religiosity among migrants. Swedish-chileans' relation to religion and communions)* (Lund Studies in Sociology of Religion 5). 305 sid. Lunds universitet, Lund 2004.

I boken studeras förändringar i individers religiositet i samband med migration och vad som orsakar sådana förändringar. Det huvudsakliga materialet för studien består av intervjuer med sverige-chilenare, vilka berättar om vad som skett med deras religiositet efter ankomsten till Sverige. I arbetet ingår även en brevenkät till sverige-chilenare med frågor om religion. Förändringarna i dessa individers religiositet studeras utifrån antagandet att religiositet är ett fenomen som skapas, upprätthålls och förändras genom social interaktion. Analysen av materialet sker framförallt med hjälp av Peter Bergers och Thomas Luckmanns begrepp socialisation och plausibilitetsstruktur. I studien diskuteras även vad som kan ingå i begreppet religiositet och hur detta är möjligt att studera.

Både enkätmaterialet och intervjuerna visar att religiösa förändringar är vanliga bland sverige-chilenarna. Förändringarna går emellertid i olika riktningar, har olika styrka och berör olika aspekter av individernas religiositet. I intervjumaterialet framkommer att dessa förändringar hör samman med hur den individuella livssituationen förändrats som en följd både av migrationen och av tidens gång.

KE

06-1

LUND